

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบใน กรุงเทพมหานคร*

Guidelines for educational management to promote information literacy of non-formal education students in Bangkok Metropolis

วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา (Worarat Pathumcharoenwattana)**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาโดยเก็บข้อมูลแบบผานวิธี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจพฤติกรรมความรู้สารสนเทศเก็บข้อมูลกับนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร และแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศเก็บข้อมูลกับผู้อำนวยการและครู แล้วดำเนินการตรวจสอบแนวทางโดยใช้การสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ

ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศมีดังนี้ 1. การจัดการทางกายภาพ มีมาตรการดำเนินงานดังนี้ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพที่เอื้อต่อการใช้สารสนเทศในการเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรมีระบบเครือข่ายภายในศูนย์และมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดี สภาพห้องเรียน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน กศน.แขวง และห้องสมุดมีบรรยากาศที่ดีในการรู้สารสนเทศ มีมุมส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและสื่อการเรียนรู้หลากหลายและเป็นปัจจุบัน มีการสำรวจสภาพแหล่งการเรียนรู้เพื่อใช้ในการเรียนรู้สารสนเทศ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการรู้สารสนเทศ 2. การจัดการเรียนรู้ มีมาตรการดำเนินงานดังนี้ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรจัดสรรงบประมาณในการพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรที่ใช้กระบวนการรู้สารสนเทศเป็นฐาน ศูนย์การศึกษานอก

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ในการเขียนเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสภาพการรู้สารสนเทศและการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร อันนำมาซึ่งการนำเสนอเป็นแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุน เงินทุนเพื่อการวิจัย กองทุนคณะครุศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2561 ซึ่งผู้เขียนขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทรศัพท์ 022182565-97 ต่อ 8190 e-mail: aeworarat@yahoo.com

Assistant Professors Dr., Department of Lifelong Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University, Thailand, Tel 022182565-97 ext.8190 e-mail: aeworarat@yahoo.com

ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรจัดเนื้อหาเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศบูรณาการในหลักสูตรทุกรายวิชาหรือมีรายวิชาการรู้สารสนเทศ พัฒนาหลักสูตรที่ครอบคลุมการเรียนรู้พื้นฐานการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ จัดการเรียนการสอนให้รู้วิธีการค้นหาความรู้และการวิเคราะห์เนื้อหาสารสนเทศและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เน้นการสืบค้นและการศึกษาข้อมูลด้วยตนเอง สนับสนุนให้มีการอบรมหลักสูตรระยะสั้นในด้านการรู้สารสนเทศ ส่วนครูการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรใช้การรู้สารสนเทศในการจัดการเรียนการสอนการศึกษาจากระบบและควรกำหนดการประเมินการรู้สารสนเทศ

3. การบริหารจัดการ มีมาตรการดำเนินงานดังนี้ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรมีนโยบายระดับมหาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการรู้สารสนเทศ จัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการรู้สารสนเทศและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังโดยมีการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และจัดสรรงบประมาณรองรับที่เป็นรูปธรรม กำหนดอัตราค่าจ้างที่เกี่ยวกับด้านการรู้สารสนเทศอย่างชัดเจน ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นกลไกหลักเพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางการศึกษาในแต่ละพื้นที่โดยการจัดตั้งศูนย์พัฒนาครูการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมืออาชีพ ศึกษาวิจัยเรื่องการรู้สารสนเทศ ส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้สารสนเทศของบุคลากรการศึกษาจากระบบที่เกี่ยวข้อง ส่วนศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในด้านการรู้สารสนเทศ ส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนในศูนย์มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสารสนเทศและมีการนำไปใช้อย่างจริงจังต่อเนื่อง ให้ครูการศึกษาจากระบบได้พัฒนาตนเองในด้านการจัดการสารสนเทศ ส่งเสริมให้ชุมชน องค์กรชุมชน และองค์กรเอกชนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสารสนเทศ และมีการพัฒนาศูนย์ดิจิทัลชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสารสนเทศที่มีคุณภาพ

คำสำคัญ : การรู้สารสนเทศ / การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศ / นักศึกษาการศึกษาจากระบบในกรุงเทพมหานคร

Abstract

The purpose of this research was to propose the guidelines for educational management to promote information literacy of non-formal education students in Bangkok Metropolis. The research methodology was descriptive research using mixed method. The research instrument used in this study was a survey of information literacy behavior of non-formal education students in Bangkok and the questionnaire on educational management conditions to promote information literacy with the directors and teachers. The survey was conducted using a group discussion with experts in the field at both policy and operational levels.

The results showed that the guidelines for educational management to promote information literacy are as follows. **1. Physical management**, the guidelines are as follows: Office of the Non-Formal and Informal Education should support the physical infrastructure that facilitates the use of information in learning; Non-Formal and Informal Education Center

should have a network of centers and be well-equipped with good information technology infrastructure; classroom and the community learning center, non-formal and informal education centers, and the library should have a good atmosphere for information literacy providing the self-learning experience corners with many learning resources; deliver the survey of learning resources for information literacy learning; and promote community participation in the information literacy process. **2. Learning Management**, the guidelines are as follows: Office of the Non-Formal and Informal Education should allocate funds for the development of curriculum-based information innovation. Non-Formal and Informal Education Center should provide information about integrated information in all courses or information literacy courses; develop curriculum that covers basic learning of information technology; teach how to find knowledge and analyze information content and apply information technology that focuses on searching and studying information by themselves; support for short training courses in information literacy; non-formal education and informal education teachers should use information literacy in the management of non-formal education and informatics. **3. Management**, the guidelines are as follows: Office of the Non-Formal and Informal Education should have a macro-level policy on information technology for information literacy; develop strategic plans that focus on information literacy and lead to serious action by setting policies, project plans, and allocating concrete budgets; set up a concise information literacy rate; use of information technology as the main mechanism to develop the educational learning center in each area by setting up a teacher education center for non-formal education and professional education; conduct research studies on information literacy that promote the information literacy; Non-Formal and Informal Education Center should promote community learning focusing on information literacy; encourage all educational personnel in the center to participate in setting up guidelines for information activities and to actively apply them; non-formal education and informal education teachers should develop themselves in the field of information management; encourage community, community organization and community organization to take part in information activities; develop the community digital center as a source of quality information.

Keywords: Information Literacy / Educational Management / Non-formal Education Students

บทนำ

สังคมไทยจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงสังคมใหม่ให้เป็นสังคมฐานความรู้ มีผู้คนที่รู้จักคิด สามารถสร้างหรือผลิตงานใหม่ มีการพัฒนาเชื่อมโยงความรู้ เป็นสังคมที่มีเหตุผล และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาของประเทศไทยต้องสามารถปรับเปลี่ยนตนเอง โดยจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแนวทางการจัดการศึกษาใหม่ ซึ่งต้องเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ที่เรียกว่า “การเปลี่ยนผ่านการศึกษา” ให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง มีศักดิ์ศรี มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ (ไพฑูริย์สินลาร์ตัน, 2551) จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ที่มีหลักการสำคัญคือ “ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรม ที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ที่มุ่งหวังให้การบริการการศึกษาแก่ผู้เรียนทุกกลุ่มทุกวัยในระดับที่เหมาะสมกับ สภาพบริบทและสภาพพื้นที่ ซึ่งตอบสนองการพัฒนาในด้านการเข้าถึงการให้บริการและด้านความเท่าเทียม และยุทธศาสตร์ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา ที่มุ่งหวัง ให้คนไทยได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งตอบสนอง การพัฒนาในด้านการเข้าถึงการให้บริการด้านความเท่าเทียม และด้านประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

สอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประจำปีงบประมาณ 2561 ที่มีวิสัยทัศน์คือ คนไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับช่วงวัย สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีทักษะที่จำเป็นในโลกศตวรรษที่ 21 ที่มีการกำหนดพันธกิจจัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพ เพื่อยกระดับการศึกษา พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมทุกช่วงวัย พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคม และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และพันธกิจส่งเสริมและพัฒนากำหนดเทคโนโลยีทางการศึกษา และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2561) แผนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของทักษะการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยคนยุคใหม่จึงต้องเรียนรู้ถึงการรู้สารสนเทศ เพื่อเพิ่มทักษะในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ใหม่ๆ ที่แตกต่างกัน ผ่านสื่อที่หลากหลายต่างๆ เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ ไพฑูริย์สินลาร์ตัน (2551) ได้สรุปถึงสิ่งที่ต้องเปลี่ยนผ่านการศึกษา โดยกล่าวว่าการจัดการศึกษาต้องมีการเปลี่ยนผ่านในประเด็นที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือ การเสริมสร้างการรู้สารสนเทศสำหรับสังคมไทย

นักวิชาการส่วนใหญ่ (อาซัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2550 American Library Association, 1989 Doyle, 1992 Webber, 2003) ได้ให้ความหมายและองค์ประกอบของการรู้สารสนเทศ โดยมีฐานของความคิดเห็นที่ตัวบุคคล สรุปได้ดังนี้ สภาพการรู้สารสนเทศ หมายถึง ระดับพฤติกรรมที่แสดงถึงการรู้สารสนเทศซึ่งประกอบไปด้วยความสามารถ ดังนี้ 1) กำหนดภารกิจ หมายถึง ต้องการรู้อะไร ปัญหาหรือข้อสงสัยคืออะไร

2) ตรงจุดเข้าถึงแหล่ง หมายถึง การหาคำตอบว่าอยู่ที่ไหน มีวิธีเข้าถึง และการใช้แหล่งความรู้ได้อย่างไร
3) ประเมินสารสนเทศ หมายถึง การคัดสรรสารสนเทศอย่างไรให้ตรงกับสิ่งที่ต้องการรู้ และน่าเชื่อถือ 4) บูรณาการวิธีการใช้งาน หมายถึง การมีวิธีใดใช้ในการนำสิ่งที่ค้นพบมาสรุป นำเสนอและสื่อสารกับผู้อื่น ประยุกต์ใช้แก้ปัญหา ใช้อย่างมีจรรยาบรรณและถูกกฎหมาย และสภาพการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สารสนเทศ หมายถึง สิ่งที่เป็นอยู่ ปัญหา และความต้องการ สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้มีการรู้สารสนเทศ ประกอบไปด้วย 1) ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง การมีแหล่งวิทยาการในชุมชนที่เอื้อต่อการจัดสารสนเทศ สภาพห้องเรียนและห้องสมุดที่เอื้อต่อการจัดสารสนเทศ สภาพของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เอื้อต่อการจัดสารสนเทศ 2) ด้านสภาพแวดล้อมทางวิชาการ หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้สารสนเทศของผู้เรียน อาทิเช่น การสนับสนุนให้ผู้สอน ผู้เรียนร่วมกันระบุแหล่งสารสนเทศ/เลือกสารสนเทศที่จะนำมาใช้ในการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามปัญหา/วิเคราะห์และวิจารณ์เกี่ยวกับสารสนเทศอย่างอิสระ การนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ การประเมินการใช้สารสนเทศ การส่งเสริมจริยธรรมในการใช้สารสนเทศ การนำแหล่งวิทยาการในชุมชนมาให้ข้อมูลสารสนเทศ การผลิตนวัตกรรมที่ส่งเสริมการใช้สารสนเทศ 3) ด้านสภาพแวดล้อมทางการบริหารและการจัดการ หมายถึง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การปฏิบัติ การจัดกิจกรรมสารสนเทศ การกำหนดลักษณะงานและความรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมสารสนเทศ การกระจายงานด้านสารสนเทศ การติดตามงานและประเมินผลการปฏิบัติงานด้านสารสนเทศ การส่งเสริมผู้สอนให้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ในด้านการจัดการสารสนเทศ

สถานการณ์ปัญหาของการรู้สารสนเทศในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ผลการศึกษาของอาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2547) พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศในสถานศึกษาทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ กล่าวคือ **สภาพแวดล้อมทางกายภาพ**ยังมีน้อยอยู่ ได้แก่ การมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกที่ใช้ไฟฟ้า รวมทั้งการบำรุงรักษา การมีห้องคอมพิวเตอร์ที่มีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต และการประชาสัมพันธ์ที่ยังขาดการใช้สื่อที่หลากหลาย **สภาพแวดล้อมทางวิชาการ**ที่ควรปรับปรุง ได้แก่ การระบุแหล่งสารสนเทศที่มีความหลากหลาย การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถาม และแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเลือกใช้แหล่งสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการ การวิเคราะห์เนื้อหาในแหล่งสารสนเทศ การประเมินขั้นตอนการใช้ข้อมูลสารสนเทศ และผลลัพธ์จากการทำงานต่างๆ การนำข้อมูลไปใช้จริงในสภาพสังคมปัจจุบัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สารสนเทศอย่างมีจริยธรรม การเชิญวิทยากรภูมิปัญญาในชุมชนมาให้ความรู้ และการส่งเสริมให้ผู้สอนได้ผลิตนวัตกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้สารสนเทศ **สภาพแวดล้อมทางการบริหารและการจัดการ**ที่ควรปรับปรุง ได้แก่ การให้ผู้สอนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สารสนเทศ และการดำเนินงานอย่างจริงจัง การกำหนดลักษณะความรับผิดชอบ และการกระจายงานด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สารสนเทศ การประสานและการประชุมในหน่วยงานย่อยของสถานศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สารสนเทศ การส่งเสริม สนับสนุนทรัพยากรต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สารสนเทศ การส่งเสริมการประเมินผลการปฏิบัติงาน การส่งเสริมการเพิ่มพูนความรู้ของผู้สอน การร่วมมือกับชุมชนและผู้ปกครอง นอกจากนี้ ผลการวิจัยระดับการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ พบว่า นักศึกษาการศึกษานอก

ระบบทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีการรู้สารสนเทศจากการรายงานตนเองในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ

ทั้งนี้ ในปัจจุบันยังไม่มีการทำวิจัยที่ศึกษาสถานการณ์นี้ จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่วัยแรงงานที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ และเป็นกลุ่มที่ต้องเรียนรู้การใช้เทคโนโลยี และข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อใช้ในการทำงาน อันจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้นักศึกษาการศึกษานอกระบบเปลี่ยนผ่านจาก Dependent Learner สู่ Independent Learner ที่สามารถเข้าถึงสารสนเทศ (Access Information) ประเมินสารสนเทศ (Evaluate Information) และใช้สารสนเทศ (Use Information) ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร

วิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยเก็บข้อมูลแบบผสมวิธี โดยมีรายละเอียด คือ

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพการรู้สารสนเทศและการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2560 ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในกรุงเทพมหานคร จำนวน 53,035 คน แบ่งเป็นนักศึกษาระดับประถมศึกษา 2,509 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 21,148 คน และมัธยมศึกษาตอนปลาย 29,378 คน โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยได้จากการสุ่มตัวอย่างโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ Yamane (1967) ที่ความคาดเคลื่อนระดับ 0.02 ได้กลุ่มตัวอย่าง 5,792 คน และกำหนดสัดส่วนของนักศึกษาการศึกษานอกระบบแต่ละระดับของแต่ละศูนย์ฯ โดยการใช้การเทียบบัญญัติไตรยางค์ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 5,811 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจพฤติกรรมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบที่ปรับมาจากงานวิจัยของ อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2550) โดยผู้วิจัยปรับภาษาและสถานการณ์ให้เหมาะสมกับนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ การพัฒนาแบบสำรวจพฤติกรรมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบใช้มาตรฐานการรู้สารสนเทศของ The Association of College and Research Libraries ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่เป็นที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายในการวิจัยและการบริหารจัดการเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศในต่างประเทศ โดยได้นำเอาพฤติกรรมที่เป็นดัชนีของการรู้สารสนเทศตามเกณฑ์มาตรฐานนี้มาเขียนเป็นข้อกระทงตามความเหมาะสมกับระดับของผู้ตอบแบบวัด ซึ่งเป็นการวัดความสามารถที่แสดงออกในรูปของพฤติกรรม 5 ด้านดังนี้ สามารถระบุลักษณะและขอบเขตของสารสนเทศที่ต้องการได้ สามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถประเมินสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศอย่างมี

วิจารณ์ญาณ สามารถใช้สารสนเทศเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเข้าถึงและใช้สารสนเทศอย่างมีจรรยาบรรณและถูกกฎหมาย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และ F-test (การศึกษาความแปรปรวนแบบทางเดียว; One Way ANOVA)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ประชากรและกลุ่มที่ใช้ในการศึกษามีดังนี้ ผู้บริหารและครูของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร ทั้ง 50 เขต โดยกลุ่มตัวอย่างในแต่ละเขตได้แก่ ผู้อำนวยการ ครูระดับประถมศึกษา ครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ครูระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวม 200 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร โดยปรับมาจากงานวิจัยของอาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2547) โดยผู้วิจัยปรับภาษาและสถานการณ์ให้เหมาะสมกับผู้บริหารและครูของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ การพัฒนาแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานครใช้แนวคิดตัวแบบการรู้สารสนเทศแบบบิกซิก (The Big6 Skills Model) ของ Mike Eisenberg และ Bob Berkowitz มาประยุกต์เพื่อสร้างข้อคำถาม โดย 6 ขั้นตอนของตัวแบบการรู้สารสนเทศแบบบิกซิกประกอบด้วย การนิยามภาระงาน การกำหนดกลยุทธ์ในการแสวงหาสารสนเทศ การกำหนดแหล่งสารสนเทศและเข้าถึงสารสนเทศ การใช้สารสนเทศ การสังเคราะห์สารสนเทศ และการประเมินผล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และ F-test (การศึกษาความแปรปรวนแบบทางเดียว; One Way ANOVA)

ระยะที่ 2 การเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การทำ (ร่าง) แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพการรู้สารสนเทศและการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานครในระยะที่ 1 มาพัฒนาเป็น (ร่าง) แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร 3 ด้าน คือ (1) การจัดการทางกายภาพ (2) การจัดการเรียนรู้ (3) การบริหารจัดการ

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบ (ร่าง) แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ขั้นตอนนี้ดำเนินการโดยใช้การสนทนากลุ่ม โดยผู้ที่เชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเลือกแบบเจาะจง ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ คือ ผู้บริหารของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในกรุงเทพมหานคร ผู้บริหารและครูของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษานอกระบบ และการส่งเสริมการรู้สารสนเทศ เป็นจำนวนรวม 11 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาขั้นตอนนี้ คือ ประเด็นการสนทนากลุ่มและเทปบันทึกเสียง ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา โดยการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมาปรับแนวทางดังกล่าวเพื่อให้เป็นแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานครที่สมบูรณ์ต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานครได้จากผลการศึกษาสภาพการรู้สารสนเทศและผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร และใช้วิธีตรวจสอบแนวทางที่พัฒนาขึ้นโดยการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผลการศึกษาสภาพการรู้สารสนเทศและผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร สรุปได้ดังนี้ นักศึกษามีพฤติกรรมการรู้สารสนเทศในระดับมาก ($M = 3.85$, $SD = 0.886$) โดยเมื่อเปรียบเทียบระหว่างนักศึกษาที่มีอายุ เชื้อชาติ ศาสนา และอาชีพที่แตกต่างกันจะมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการรู้สารสนเทศที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนสภาพการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศ ผู้อำนวยการและครูกล่าวว่าสภาพที่เป็นอยู่ของการเสริมสร้างการรู้สารสนเทศมีความเหมาะสมในระดับปานกลาง ($M = 3.82$, $SD = 0.513$) มีปัญหาการเสริมสร้างการรู้สารสนเทศในระดับน้อย ($M = 2.81$, $SD = 0.966$) และมีความต้องการการเสริมสร้างการรู้สารสนเทศในระดับปานกลาง ($M = 3.88$, $SD = 0.607$) ดังตารางสรุปผลการวิเคราะห์ในภาพรวม ดังนี้

ประเด็นการศึกษา	Mean	SD	ผลการประเมิน	ผลการจัดอันดับ
1.สภาพที่เป็นอยู่ของการเสริมสร้างการรู้สารสนเทศ	3.82	0.513	ปานกลาง	
1) ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	3.59	0.646	ปานกลาง	③
2) ด้านสภาพแวดล้อมทางวิชาการ	3.97	0.524	ปานกลาง	①
3) ด้านสภาพแวดล้อมทางการบริหารและการจัดการ	3.92	0.559	ปานกลาง	②
2.ปัญหาการเสริมสร้างการรู้สารสนเทศ	2.81	0.966	น้อย	
1) ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	3.16	0.922	ปานกลาง	①
2) ด้านสภาพแวดล้อมทางวิชาการ	2.67	1.110	น้อย	②
3) ด้านสภาพแวดล้อมทางการบริหารและการจัดการ	2.54	1.109	น้อย	③
3.ความต้องการการเสริมสร้างการรู้สารสนเทศ	3.88	0.607	ปานกลาง	
1) ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	3.78	0.712	ปานกลาง	③
2) ด้านสภาพแวดล้อมทางวิชาการ	3.93	0.615	ปานกลาง	②
3) ด้านสภาพแวดล้อมทางการบริหารและการจัดการ	3.97	0.676	ปานกลาง	①

ผลการนำเสนอแนวทางแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ดังนี้

1. การจัดการทางกายภาพ หมายถึง การจัดให้มีแหล่งวิทยาการในชุมชน ห้องเรียน ห้องสมุด และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เอื้อต่อการจัดสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีมาตรการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขต ที่เอื้อต่อการใช้สารสนเทศในการเรียนรู้

1.2 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีความพร้อมควรมีระบบเครือข่ายภายในศูนย์ และมีจำนวนคอมพิวเตอร์และจุดบริการที่เพียงพอ มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดี สมบูรณ์ มีเสถียรภาพ และมีบริการ Wireless ที่สามารถใช้คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน และแท็บเล็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรมีสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีสาระหลากหลาย และเป็นปัจจุบันภายในศูนย์ หรือควรมีห้องสมุดที่มีสื่อที่มีเนื้อหาสาระอย่างหลากหลายทั้งด้านบันเทิง การศึกษา สิ่งแวดล้อม กีฬา สุขภาพ และปัญหาสังคม เป็นต้น

1.4 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรจัดสภาพห้องเรียนและห้องสมุดให้มีบรรยากาศที่ดีในการรู้สารสนเทศ เช่น อากาศถ่ายเทสะดวก แสงสว่างเพียงพอ มีโต๊ะและเก้าอี้ที่สามารถเคลื่อนย้ายในการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ รวมทั้งอุปกรณ์ไฟฟ้าที่มีเสียงรบกวนน้อย เป็นต้น

1.5 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรสำรวจ ค้นหา และเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เอื้อต่อการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ

1.6 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรจัดหาวัสดุส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองสำหรับนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ทั้งในห้องเรียน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือกศน.แขวง

1.7 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรมีการปรับปรุงและพัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดที่มีชีวิตชีวา มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารโดยใช้สื่อหลากหลาย ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสังคมออนไลน์ โดยห้องสมุดควรมีปริมาณสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์สำหรับการค้นคว้าที่เพียงพอ และนักศึกษาการศึกษานอกระบบสามารถเข้าถึงได้ง่าย

1.8 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรมีการวางแผนโดยเริ่มจากการสำรวจสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ทั้งแหล่งการเรียนรู้ ห้องสมุด หน่วยงานบริการ เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งต้องครอบคลุมบุคคลและชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สภาพสังคมปัจจุบัน ตลอดจนโอกาสและสิ่งท้าทายในอนาคต รวมทั้งความสัมพันธ์กับแผนและงบประมาณที่ตั้งไว้

1.9 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เอื้อต่อการจัดสารสนเทศ โดยหากศูนย์ใดที่ยังขาดปัจจัยและเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์และห้องสมุด ควรดำเนินการเพื่อขอรับจากสนับสนุนจากระดับนโยบายเพื่อสนับสนุนความต้องการทางกายภาพที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้ อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพของนักศึกษาการศึกษานอกระบบและชุมชน

1.10 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการการรู้สารสนเทศ โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบอย่างเหมาะสม และควรจัดแหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้นักศึกษาการศึกษานอกระบบและชุมชน ซึ่งรวมทั้งการจัดการความรู้ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการรู้สารสนเทศของผู้เรียน เช่น การสนับสนุนให้ผู้สอน ผู้เรียนร่วมกันระบุแหล่งสารสนเทศ/เลือกสารสนเทศที่จะนำมาใช้ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามปัญหา/วิเคราะห์และวิจารณ์เกี่ยวกับสารสนเทศอย่างอิสระ การนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการประเมินการใช้สารสนเทศ การส่งเสริมจริยธรรมในการใช้สารสนเทศ การนำแหล่งวิทยาการในชุมชนมาใช้ ข้อมูลสารสนเทศ และการผลิตนวัตกรรมที่ส่งเสริมการใช้สารสนเทศ เป็นต้น โดยมีมาตรการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรจัดเนื้อหาเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศ บูรณาการในหลักสูตรทุกรายวิชา หรือมีรายวิชาการรู้สารสนเทศ เพื่อให้ นักศึกษาการศึกษานอกระบบสามารถนำความรู้ไปใช้ในการอ่านการเขียนงาน หรือนำไปประยุกต์ใช้ในอาชีพของตนหรือวิถีชีวิตได้

2.2 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรพัฒนาหลักสูตรอีเลิร์นนิ่ง การเรียนแบบโมบายเลิร์นนิ่ง การเรียนทางไกล ที่ครอบคลุมการเรียนรู้พื้นฐาน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาศักยภาพผู้เรียนด้านสมรรถนะ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้สารสนเทศ

2.3 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรมีการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้รู้วิธีการค้นหาความรู้ และการวิเคราะห์เนื้อหาสารสนเทศ เพื่อให้รู้วิธีการค้นหาความรู้ การวิเคราะห์และส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง จัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้/แหล่งข้อมูลเป็นฐาน ใช้ปัญหาเป็นฐาน ใช้โครงงานเป็นฐาน การเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้สารสนเทศตามตัวแบบทักษะบิกซิกส์ เป็นต้น รวมทั้งมุ่งเน้นการเรียนรู้ด้วยการวิจัย และฝึกทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ และคิดแก้ปัญหา เพื่อนำสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเอง การนำข้อมูลไปใช้ได้ในสภาพจริงและสร้างนวัตกรรมได้

2.4 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรพัฒนาการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนโดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เน้นการสืบค้น และการศึกษาข้อมูลด้วยตนเอง รวมทั้งนำแนวคิดการรู้สารสนเทศมาบูรณาการกับเทคโนโลยีสารสนเทศในทุกกระบวนการ ทั้งการเป็นผู้ผลิตและการเป็นผู้ใช้สารสนเทศ

2.5 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรสนับสนุนให้มีความร่วมมือกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนและบรรณารักษ์ห้องสมุดในการอบรมหลักสูตรระยะสั้น เช่น หลักสูตรเทคนิคการสืบค้น เป็นต้น เพื่อให้สามารถแนะนำการใช้ฐานข้อมูลให้กับนักศึกษาการศึกษานอกระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรมีการพัฒนาหลักสูตรการรู้สารสนเทศที่มีการระบุถึงการนำไปใช้จริง โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมให้ครูศษ.และครูศษน. แขนง นำหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนไปใช้ โดยระบุขอบเขตเกี่ยวกับความสามารถต่างๆ ของการรู้สารสนเทศที่จำเป็นต่อศาสตร์ต่างๆ โดยจัดลำดับและบูรณาการความสามารถการรู้สารสนเทศที่จะนำไปสู่ความร่วมมือในการประกอบอาชีพหรือความเจริญก้าวหน้าของบุคคลอย่างชัดเจน

2.7 ครูการศึกษาอบรมและการศึกษาตามอัธยาศัยควรประสานความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคลและการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสนับสนุนการสื่อสารระหว่างชุมชนและวิชาการ เพื่อการผสมผสานแนวทางการรู้สารสนเทศกับเนื้อหาวิชาทางการศึกษานอกระบบ

2.8 ครูการศึกษาอบรมและการศึกษาตามอัธยาศัยควรใช้การรู้สารสนเทศในการจัดการเรียนการสอนการศึกษาอบรม การสนับสนุนรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยมีการประสานกับเทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งการเรียนรู้และสื่อประเภทต่างๆ อย่างเหมาะสม เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความร่วมมือ สอดแทรกการคิดวิเคราะห์ และการคิดเชิงวิพากษ์ สนับสนุนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดการเรียนการสอนจากฐานความรู้ความเข้าใจของบุคคล และการเชื่อมโยงการรู้สารสนเทศกับประสบการณ์ในชีวิตจริง

2.9 ครูการศึกษาอบรมและการศึกษาตามอัธยาศัยควรกำหนดการประเมินการรู้สารสนเทศ การวัดและการประเมินผลทั้งในส่วนของการรู้สารสนเทศที่กำลังดำเนินการและปรับปรุงพัฒนาโปรแกรมการรู้สารสนเทศ การวัดผลความก้าวหน้าเพื่อไปสู่การวัดผลเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโปรแกรม การประเมินควรมีทั้งการประเมินระยะสั้นและการประเมินระยะยาว นอกจากนี้ ตระหนักถึงความแตกต่างของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีการวัดและประเมินอย่างหลากหลาย

2.10 สำนักงานส่งเสริมการศึกษาอบรมและการศึกษาตามอัธยาศัยควรจัดสรรงบประมาณในการพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรที่ใช้กระบวนการรู้สารสนเทศเป็นฐาน มุ่งพัฒนาระบบการเรียนการสอนที่เน้นการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษา การสืบค้นข้อมูล การประเมินข้อมูล และความคิดสร้างสรรค์ที่สามารถนำข้อมูลไปใช้ตอบสนองวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การบริหารจัดการ หมายถึง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผน และการปฏิบัติ รวมทั้งการจัดกิจกรรมสารสนเทศ การกำหนดลักษณะงานและความรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมสารสนเทศ การกระจายงานด้านสารสนเทศ การติดตามงานและประเมินผลการปฏิบัติงานด้านสารสนเทศ การส่งเสริมผู้สอนให้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ในด้านการจัดการสารสนเทศ โดยมีมาตรการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 สำนักงานส่งเสริมการศึกษาอบรมและการศึกษาตามอัธยาศัยควรพัฒนานโยบายระดับมหภาคด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการรู้สารสนเทศ โดยสนับสนุนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้สามารถเข้าถึงฐานข้อมูลได้อย่างสะดวก และช่วยสนับสนุนการพัฒนาระบบการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของบริบทต่างๆ ในอนาคต

3.2 สำนักงานส่งเสริมการศึกษาอบรมและการศึกษาตามอัธยาศัยควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการรู้สารสนเทศ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยมีการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และจัดสรรงบประมาณรองรับ ที่เป็นรูปธรรม โดยต้องแสดงความชัดเจนในความรับผิดชอบและการเป็นผู้นำทางการรู้สารสนเทศ บูรณาการการรู้สารสนเทศในวิสัยทัศน์ แผน นโยบาย และกระบวนการ จัดสรรงบประมาณเพื่อรองรับการดำเนินการต่างๆ ทั้งในเชิงกายภาพ และการพัฒนาส่งเสริมบุคคล โดยให้ความสำคัญ

และส่งเสริมความร่วมมือของบุคคลและชุมชน มีการให้รางวัลหรือยกย่องบุคคลและโปรแกรมการรู้สารสนเทศที่สำเร็จสามารถเป็นแบบอย่างได้

3.3 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดควรระบุวิสัยทัศน์หรือคำนิยามของการรู้สารสนเทศให้ชัดเจน และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษานอกระบบและแหล่งการเรียนรู้ที่จัด รวมทั้งสามารถสะท้อนประโยชน์ที่พึงได้รับ และสะท้อนความพร้อมที่นำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคล โดยมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

3.4 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรสนับสนุนงบประมาณและอัตราค่าจ้างที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศอย่างชัดเจน ให้กับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ/เขต จัดสภาพแวดล้อมที่พัฒนาการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ เช่น การพัฒนาและปรับปรุงศูนย์ห้องเรียน ห้องสมุดให้มีทรัพยากรสารสนเทศอย่างหลากหลาย รวมถึงการส่งเสริมการร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนที่มีทรัพยากรสารสนเทศในการให้นักศึกษาการศึกษานอกระบบได้เข้าไปใช้ เป็นต้น

3.5 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นกลไกหลัก เพื่อพัฒนาให้เกิดศูนย์กลางการเรียนรู้ทางการศึกษาในแต่ละพื้นที่ โดยการจัดตั้งศูนย์พัฒนาครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมืออาชีพ ซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาด้านวิชาการ การจัดการเรียนการสอน (หลักสูตรที่เน้นการพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศ) เพื่อปรับปรุงระบบการเรียนรู้ของครูให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนแบบใหม่ และควรมีคู่มือการปฏิบัติงานตามระบบที่กำหนดขึ้นอย่างชัดเจน และต้องเป็นระบบที่มีการทำงานร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง

3.6 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรศึกษาวิจัยเรื่องการรู้สารสนเทศ โดยจัดสรรงบประมาณหรือกองทุนเพื่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวเป็นการเฉพาะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและลึกซึ้งและทำการวิจัยให้ครอบคลุมในทุกกลุ่มคน ทั้งในสังคมเมืองและสังคมชนบท เพื่อให้ได้แนวทางในการจัดการส่งเสริมและการพัฒนาการรู้สารสนเทศให้กับประชาชนได้อย่างเป็นระบบ อย่างทั่วถึง และคุ้มกับงบประมาณที่จะลงทุนต่อไป

3.7 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรสร้างตรรกะในการรู้สารสนเทศ การสร้างตรรกะในการรู้สารสนเทศแยกตามกลุ่มอาชีพสำคัญๆ เนื่องจากแต่ละกลุ่มอาชีพหรือแต่ละกลุ่มคนมีความต้องการในการใช้สารสนเทศ รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้และบริบทที่แตกต่างกัน

3.8 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรพัฒนาเครือข่ายของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแบบบูรณาการโดยใช้หลักการการรู้สารสนเทศ สนับสนุนศูนย์ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันแบบหุ้นส่วน ระหว่างศูนย์กับสถาบันต่างๆ ในชุมชน เช่น สถาบันการศึกษา องค์กรธุรกิจ สถานประกอบการ มูลนิธิ องค์กรเอกชน เป็นต้น เพื่อกระตุ้นความร่วมมือและประสานประโยชน์ร่วมกันในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมลงทุนในการจัดกิจกรรม การรู้สารสนเทศทุกรูปแบบ ทั้งการเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้นอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัยให้แก่ นักศึกษาการศึกษานอกระบบและชุมชน

3.9 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้สารสนเทศ มุ่งพัฒนาครูคน.และชุมชน ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง รู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายนอกเหนือจากวิธีการตามแบบการเรียนรู้ที่ตนเอง ถนัดและใช้อยู่เป็นปกติวิสัยในชีวิตประจำวัน เพื่อแก้ปัญหาที่ตนประสบอยู่ได้ด้วยตนเอง รู้จักการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ ไม่เชื่อข้อมูลข่าวสาร โดยปราศจากการคิดค้นหาคำตอบอย่างมีวิจารณญาณ และมีมีโนธรรมสำนึก

3.10 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรพัฒนาการรู้สารสนเทศให้กับบุคลากรการศึกษานอกระบบที่เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้สอน ผู้ประสานงาน หลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญการเรียนการสอน นักออกแบบกรฟิสิก ผู้รู้ในชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้บุคลากรควรปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างในการใช้และการรณรงค์การรู้สารสนเทศและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริง มีระบบการพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากรการศึกษานอกระบบอย่างต่อเนื่อง และมีการประเมินคุณภาพการมีส่วนร่วมในโปรแกรมของบุคลากรอย่างเป็นระบบ

3.11 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในด้านการใช้สารสนเทศ การใช้ระบบสำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ ในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทุกระดับ เพื่อการติดต่อประสานงานและเผยแพร่สารสนเทศ สนับสนุนการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

3.12 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนในศูนย์มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสารสนเทศในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และมีการนำไปใช้อย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยมีการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบและตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและเหมาะสม รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมศึกษาการส่งเสริมการรู้สารสนเทศอย่างเพียงพอ

3.13 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรส่งเสริมให้ครูการศึกษานอกระบบได้พัฒนาตนเองในด้านการจัดการสารสนเทศ ทั้งในด้านความเข้าใจนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการสอน การจัดการสารสนเทศ และการประเมินการเรียนรู้สารสนเทศ เพื่อพัฒนานักศึกษาการศึกษานอกระบบ

3.14 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรส่งเสริมให้ชุมชน องค์กรชุมชน และองค์กรเอกชนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสารสนเทศของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายสารสนเทศที่เข้มแข็งกระจายครอบคลุมทุกชุมชนในพื้นที่ซึ่งจะเป็นกลไกขับเคลื่อนการสร้างชุมชนหรือสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนต่อไป

3.15 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรมีการพัฒนาศูนย์ดิจิทัลชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสารสนเทศที่มีคุณภาพทั้งในด้านบุคลากร และอุปกรณ์ทางเทคนิคต่างๆ โดยมีการออกแบบและพัฒนากระบวนการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ผลการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ ในกรุงเทพมหานคร พบว่า แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศใช้ในการพัฒนานักศึกษา การศึกษานอกระบบให้รู้สารสนเทศทั้งด้านหลักสูตร/โปรแกรมการศึกษา การจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม และการจัดการสภาพสิ่งแวดล้อมความสะดวก ทั้งในด้านการนโยบาย งบประมาณ การส่งเสริมและพัฒนาให้กับศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตต่างๆ ในกรุงเทพมหานครในการนำไปใช้พัฒนานักศึกษา ดังนั้นแนวทางดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับ 3 กลุ่ม ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งวิธีการพัฒนาและดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในกรุงเทพมหานคร เพื่อใช้ในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ โดยการรู้สารสนเทศเน้นการเพิ่มระดับพฤติกรรมที่แสดงถึงการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานครดังกล่าว สอดคล้องกับนักวิชาการส่วนใหญ่ (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2550 American Library Association, 1989 Doyle, 1992 Webber, 2003) ได้ให้ความหมายและองค์ประกอบของการรู้สารสนเทศ โดยมีฐานของความคิดเห็นที่ตัวบุคคล สรุปได้ดังนี้ สภาพการรู้สารสนเทศ หมายถึง ระดับพฤติกรรมที่แสดงถึงการรู้สารสนเทศซึ่งประกอบไปด้วยความสามารถ ดังนี้ 1) กำหนดภารกิจ หมายถึง ต้องการรู้ อะไร ปัญหาหรือข้อสงสัยคืออะไร 2) ตรงจุดเข้าถึงแหล่ง หมายถึง การหาคำตอบว่าอยู่ที่ไหน มีวิธีเข้าถึง และการใช้แหล่งความรู้ได้อย่างไร 3) ประเมินสารสนเทศ หมายถึง การคัดสรรสารสนเทศอย่างไรให้ตรงกับสิ่งที่ต้องการรู้ และนำเชื่อถือ 4) บูรณาการวิธีการใช้งาน หมายถึง การมีวิธีใดใช้ในการนำสิ่งที่ค้นพบมาสรุป นำเสนอและสื่อสารกับผู้อื่น ประยุกต์ใช้แก้ปัญหา ใช้อย่างมีจรรยาบรรณและถูกกฎหมาย ซึ่งรูปแบบการรู้สารสนเทศดังกล่าว สอดคล้องกับรูปแบบบิกซิก (Big Six Model) โดย Eisenberg and Berkowitz (2002) กล่าวถึงขั้นตอนการรู้สารสนเทศ 6 ขั้นตอน ดังนี้ การนิยามภาระงาน การกำหนดกลยุทธ์ในการแสวงหาสารสนเทศ การกำหนดแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึงสารสนเทศ การใช้สารสนเทศ การสังเคราะห์สารสนเทศ และการประเมิน และ สอดคล้องกับผลการวิจัยของดวงพร เพ็ชรแบน และนันทน์ เรืองฤทธิ์ (2558) ที่พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เรียนแบบผสมผสานด้วยวิธีสอน Big Six Skills หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์ (2560) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการรู้สารสนเทศในทิศทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ดังนี้ ผู้เรียนทุกคนในศตวรรษที่ 21 ต้องสามารถคิดแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์ สื่อสารได้ และตระหนักรู้สิ่งต่างๆได้ทั่วโลก รวมทั้งมีความสามารถทางเทคนิค สถานศึกษาต้องกำหนดให้ผู้เรียนมีทักษะและความสามารถที่ให้ผู้เรียนสามารถคิดสิ่งต่างๆได้ด้วยตัวเอง มีทักษะด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และทักษะภายในตัวบุคคล ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการทำงานและเป็นพลเมืองที่มีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 21 สถานศึกษาควรปรับวิธีการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง และทำงานเป็นกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและอาชีพทำงาน และทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบใน กรุงเทพมหานครประกอบไปด้วย การจัดการทางกายภาพ การจัดการเรียนรู้ และการบริหารจัดการ ดังนี้

1. การจัดการทางกายภาพ มีมาตรการดำเนินงานดังนี้ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพที่เอื้อต่อการใช้สารสนเทศในการเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรมีระบบเครือข่ายภายในศูนย์และมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดี ควรมีสื่อสิ่งพิมพ์หรือควรมีห้องสมุดที่มีสื่อที่มีเนื้อหาสาระหลากหลายและเป็นปัจจุบัน ควรจัดสภาพห้องเรียนและห้องสมุดให้มีบรรยากาศที่ดีในการรู้สารสนเทศ ควรจัดหาทุนส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งในห้องเรียน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือคน.แขวง ควรพัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดที่มีชีวิตชีวา ควรสำรวจสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกทั้งแหล่งการเรียนรู้ ห้องสมุด หน่วยงานบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งต้องครอบคลุมบุคคลและชุมชนที่เกี่ยวข้อง ควรเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เอื้อต่อการจัดสารสนเทศ และควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการการรู้สารสนเทศ ผลการวิจัย พบว่า การจัดการทางกายภาพเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากจะส่งผลต่อการเรียนรู้ ทั้งนี้การจัดการทางกายภาพมีจุดเน้นที่การจัดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับ Knowles (1980) ที่ได้กล่าวถึงการจัดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก ดังนี้ บรรยากาศภายนอก เช่น ควรจัดแสงสว่างให้เพียงพอ พยายามกำจัดหรือลดเสียงจากภายนอก สถานที่ควรจะมีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ เป็นต้น โดยควรจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ เช่น สภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนเรียนอย่างไม่เป็นสุขหรือเคร่งเครียด เช่น สิ่งเสียงดัง ห้องไม่สว่าง ไม่มีเก้าอี้ นั่ง เป็นต้น บรรยากาศภายใน เช่น บรรยากาศความเป็นกันเอง มีการยอมรับ ยกย่อง และให้เกียรติซึ่งกันและกัน โดยควรมีการเสริมแรงและให้กำลังใจแก่ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นและเพิ่มความสนใจได้เป็นอย่างดี

2. การจัดการเรียนรู้ มีมาตรการดำเนินงานดังนี้ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรที่ใช้กระบวนการรู้สารสนเทศเป็นฐาน ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรจัดเนื้อหาเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศบูรณาการในหลักสูตรทุกรายวิชาหรือมีรายวิชาการรู้สารสนเทศ ควรพัฒนาหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ การเรียนแบบโมบายเลิร์นนิ่ง การเรียนทางไกล ที่ครอบคลุมการเรียนรู้พื้นฐานการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ควรมีการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้รู้วิธีการค้นหาความรู้และการวิเคราะห์เนื้อหาสารสนเทศ ควรพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เน้นการสืบค้นและการศึกษาข้อมูลด้วยตนเอง ควรสนับสนุนให้มีความร่วมมือกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนและบรรณารักษ์ห้องสมุดในการอบรมหลักสูตรระยะสั้นในด้านการรู้สารสนเทศ ควรมีการพัฒนาหลักสูตรการรู้สารสนเทศที่มีการระบุถึงนำไปใช้จริง ครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรประสานความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการผสมผสานแนวความคิดการรู้สารสนเทศกับเนื้อหาวิชาทางการศึกษานอกระบบ ควรใช้การรู้สารสนเทศในการจัดการเรียนการสอน การศึกษานอกระบบ และควรกำหนดการประเมินการรู้สารสนเทศ ผลการวิจัย พบว่า การจัดการเรียนรู้เน้นการสอดแทรกกระบวนการรู้สารสนเทศเข้าไปในทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้ของครูการศึกษานอก

ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ไปจนถึงการจัดการเรียนรู้จริงให้กับนักศึกษาการศึกษาจากระบบ สอดคล้องกับ อาชัญญา รัตนอุบล (2551) ที่กล่าวถึงแนวทางการจัดกิจกรรมการรู้สารสนเทศในการศึกษจากระบบโรงเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอนและการศึกษจากระบบโรงเรียน ดังนี้ การสนับสนุนรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีการประสานงานกับเทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งการเรียนรู้และสื่อประเภทต่างๆ อย่างเหมาะสม ต้องเป็นกิจกรรมการคิดวิเคราะห์ และการคิดวิพากษ์ สนับสนุนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดการเรียนการสอนจากฐานความรู้ความเข้าใจของบุคคล เชื่อมโยงการรู้สารสนเทศกับประสบการณ์ในชีวิตจริง

3. การบริหารจัดการ มีมาตรการดำเนินงานดังนี้ สำนักงานส่งเสริมการศึกษจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรพัฒนานโยบายระดับมหภาคด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการรู้สารสนเทศ ควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการรู้สารสนเทศและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังโดยมีการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และจัดสรรงบประมาณรองรับที่เป็นรูปธรรม ควรระบุวิสัยทัศน์หรือคำนิยามของการรู้สารสนเทศให้ชัดเจน ควรสนับสนุนงบประมาณและอัตราค่าจ้างที่เกี่ยวกับด้านการรู้สารสนเทศอย่างชัดเจน ควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นกลไกหลักเพื่อพัฒนาให้เกิดศูนย์กลางการเรียนรู้ทางการศึกษาในแต่ละพื้นที่โดยการจัดตั้งศูนย์พัฒนาครูการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมืออาชีพ ควรศึกษาวิจัยเรื่องการรู้สารสนเทศ ควรสร้างตรรกะการรู้สารสนเทศ ควรพัฒนาเครือข่ายแบบบูรณาการโดยใช้หลักการการรู้สารสนเทศ ควรสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้สารสนเทศ ควรพัฒนาการรู้สารสนเทศให้กับบุคลากรการศึกษาจากระบบที่เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง และศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในด้านการใช้สารสนเทศ ควรส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนในศูนย์มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสารสนเทศและมีการนำไปใช้อย่างจริงจังต่อเนื่อง ควรส่งเสริมให้ครูการศึกษาจากระบบได้พัฒนาตนเองในด้านการจัดการสารสนเทศ ส่งเสริมให้ชุมชน องค์กรชุมชน และองค์กรเอกชนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสารสนเทศ ควรมีการพัฒนาศูนย์ดิจิทัลชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสารสนเทศที่มีคุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า การบริหารจัดการต้องสอดคล้องกันทั้งกระบวนการ ตั้งแต่ระดับนโยบายมาจนถึงระดับปฏิบัติการ โดยการมีนโยบายระดับมหภาค การมีแผนยุทธศาสตร์ การมีวิสัยทัศน์ แผนงาน โครงการ แนวปฏิบัติที่ส่งเสริมการรู้สารสนเทศ สอดคล้องกับ อาชัญญา รัตนอุบล (2551) ที่กล่าวถึงแนวทางการจัดกิจกรรมการรู้สารสนเทศในการศึกษจากระบบโรงเรียน ด้านการบริหารและการสนับสนุนของหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาจากระบบโรงเรียนและแหล่งการเรียนรู้ที่จัด ดังนี้ ต้องแสดงความชัดเจนในความรับผิดชอบ และการเป็นผู้นำทางการรู้สารสนเทศ บูรณาการการรู้สารสนเทศในวิสัยทัศน์ แผน นโยบาย และกระบวนการจัดสรรงบประมาณ เพื่อรองรับการดำเนินการต่างๆ ทั้งในเชิงกายภาพ และการพัฒนาส่งเสริมบุคคล โดยที่ความสำคัญและส่งเสริมความร่วมมือของบุคคลและชุมชน มีการให้รางวัลหรือยกย่องบุคคลและโปรแกรมการรู้สารสนเทศที่สำเร็จ และสอดคล้องกับ รังสรรค์ สุกันทา (2543) ที่กล่าวถึงข้อเสนอการพัฒนารูสารสนเทศ : ยุทธศาสตร์ที่จำเป็นเพื่อพัฒนาคนไทย ดังนี้ การส่งเสริมและการพัฒนารูสารสนเทศควรบรรจุอยู่ในแผนและนโยบายระดับชาติ โดยควรเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันกำหนด ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน และควรจัดสรรงบประมาณหรือกองทุนเพื่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวเป็นการเฉพาะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและลึกซึ้ง

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอจากการวิจัยแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษา การศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานครที่เป็นข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานทางการศึกษาควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปนำเสนอต่อ รัฐบาลในการกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ และกำหนดเป็นนโยบายสำคัญของหน่วยงานในการขับเคลื่อนการรู้ สารสนเทศสำหรับผู้เรียนทุกคนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเสนอปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้เรียนทุกคน

2. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เช่น กระทรวงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ องค์กรเอกชน องค์กรธุรกิจ องค์กรวิชาการ และภาคประชาชนในพื้นที่ โดยควรกำหนดแผนการรู้สารสนเทศสำหรับชุมชนที่ขึ้น ตามทรัพยากรการเรียนรู้ที่มี โดยการกำหนดกรอบกลยุทธ์การดำเนินงานที่ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และมาตรการที่ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดในแต่ละระยะการดำเนินการ รวมทั้ง การดำเนินงานตามผลการวิจัยที่ได้ระบุไว้

3. ควรนำผลการวิจัยไปประชาสัมพันธ์เผยแพร่และขยายผลให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนางาน ด้านการศึกษา ทั้งหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษา ตามอัธยาศัย ได้สร้างความเข้าใจที่ตรงกัน รวมถึงการเสริมสร้างความตระหนักในภารกิจหน้าที่ร่วมกัน เพื่อการ พัฒนาการศึกษาร่วมกันโดยรู้สารสนเทศเป็นหลักการสำคัญ

4. ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปกำหนดเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินการจัดการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยรวมถึงการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งในเชิงนโยบาย กฎหมาย โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การบริหารจัดการ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการรู้สารสนเทศเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ของทุกคนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานครที่พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติจริงในภาคสนาม โดยแบ่งส่วนการวางแผน การดำเนินการ การกำกับติดตามและประเมินผลตามลำดับ ประกอบกับการดึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนร่วมกัน

2. ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบในเชิงลึกของพื้นที่ ควบคู่กับการใช้วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ อาทิ การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งผู้เกี่ยวข้องระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และประชาชนในชุมชน เพื่อให้สามารถถอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ในการดำเนินการ และเห็นผลลัพธ์การดำเนินการการรู้สารสนเทศอย่างเป็นระบบและครบวงจร

3. ควรส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศ ดำเนินการวิจัยปฏิบัติการหรือการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการนำแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานครไปใช้จริง

4. ควรใช้วิธีการศึกษาอนาคตหรือมองอนาคตในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้ยังมีผู้สนใจดำเนินการวิจัยน้อยมากในสังคมไทย เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง อาทิ การมีองค์ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับเทคนิคกระบวนการศึกษาอนาคต จึงควรมีการวิจัยศึกษาอนาคตภาพประเด็นทางสังคมใหม่ๆ เช่น การวิจัยอนาคตภาพสถานการณ์การรู้สารสนเทศของหน่วยงานต่างๆ แนวโน้มรูปแบบการดำเนินงานการพัฒนาการรู้สารสนเทศของประเทศไทย ลักษณะความต้องการในการรู้สารสนเทศของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายในสังคมไทย เป็นต้น โดยการประยุกต์วิธีการมองอนาคตสามารถนำไปใช้ในการประชุมวางแผนระดับนโยบาย หรือการประชุมประชาคมในระดับชุมชนพื้นที่ จึงเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มองค์กรและชุมชน ซึ่งการศึกษาอนาคตหรือการมองอนาคตนี้เองสามารถปรับใช้ในมิติต่างๆ ตามความเหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564)**. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ดวงพร เพ็ชรแบน และนันทน์ เรืองฤทธิ์. (2558). “ผลการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยวิธีสอน Big Six Skills เรื่อง หลักและวิธีการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ของนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2”. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 8,2 (พฤษภาคม - สิงหาคม).
- ไพฑูรย์ สีนลรัตน์. (2551). **คู่มือการเปลี่ยนผ่านการศึกษาตามหลัก “สัตตคิลลา”**. กรุงเทพฯ: พริกหวาน กราฟฟิค.
- รังสรรค์ สุกันทา. (2543). **การรู้สารสนเทศ ชัดความสามารถที่จำเป็นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต**. ใน วารสารครูศาสตร์, ปีที่ 28 ฉบับที่ 3 มีนาคม – มิถุนายน 2543.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2561). **นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประจำปีงบประมาณ 2561**. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.
- สุทธิวรรณ ตันติธนาวงศ์. (2560). “ทิศทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21”. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 10,2 (พฤษภาคม – สิงหาคม).
- อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2550). **การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างการรู้สารสนเทศสำหรับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาชัญญา รัตนอุบล อำไพ ติธนาสาร คัคณางค์ มณีศรี กวิสรา รัตนกร ยุรวัฒน์ คล้ายมงคล รับขวัญ ภูษาแก้ว วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา วรรัตน์ อภินันท์กุล. (2547). **การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างการรู้สารสนเทศสำหรับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ภาษาต่างประเทศ

- American Library Association. (1989). **American Library Association Presidential Committee on Information Literacy: Final Report** [Online]. Retrieved from http://www.ala.org/Content/NavigationMenu/ACRL/Publications/White_Papers_and_Reports/A_Progress_Report_on_Information_Literacy.htm [2004, December 9]
- Doyle, C.S. (1992). Outcome measures for information literacy within the national education goals of 1990. In **Final report to National Forum on Information Literacy**. Flagstaff, AZ: National Forum on Information Literacy.

Eisenberg, M. B., & Berkowitz, R. E. (2002). **The Big6 information problem-solving approach.**

[Online]. Available From : <http://www.big6.com>. [2017, November 20]

Knowles, M.S. (1980). ***The Modern Practice of Adult Education.*** New York: Cambridge, The Adult Education.

Minnesota. (2009). **21st Century Skills Minnesota.** [Online]. Retrieved From

<http://www.21stcenturyskillsmn.org/> [2017, November 20]

Webber, S. (2003). An international information literacy certificate: opportunity or dead-end. In:

World library and information congress : programme and proceedings 69th IFLA general conference and council, August 1st – 9th 2003, Berlin, German, The Hague:

IFLA . [Online]. Retrieved From <http://archive.ifla.org/IV/ifla69/papers/199e-Webber.pdf> [2017, November 20]